

FAMILIILE BOIEREȘTI ROMÂNE

istorie și genealogie
(după izvoare autentice)

Cu adnotări, completări și desene de

MATEIU CARAGIALE

Ediție de
Alexandru CONDEESCU

LIBRA®

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

București

EXPLICARE

Fără îndoială că în lucrarea prezentă se vor găsi erori și mai ales lipsuri, cu toată grija noastră de a le evita. Cititorul indulgent însă, va putea să le treacă cu vederea, gândindu-se la marele număr al izvoarelor de tot felul, de care ne-am servit pentru adunarea datelor și la greutățile de trecut pentru găsirea detaliilor genealogice, atât de puține la noi.

De aici provine o diferență în modul cum sunt scrise genealogiile diferitelor familii. Deși am căutat a fi cât mai uniformi, ne-a fost prea greu a ajunge în mod absolut la acest rezultat și aceasta tot din cauza surselor de care ne-am servit: cronici, documente sau simple filiațiuni genealogice.

Sperăm însă, că erorile sunt mult mai puțin numeroase decât lipsurile; am avut grijă a controla de mai multe ori relațiunile ce am avut.

Totuși, pentru un început nu putem prezenta o lucrare completă, în strictul sens al cuvântului: vom mulțumi persoanelor ce vor binevoi a ne releva defectele uvrăjului ce prezentăm.

Avem a ne plânge numai de indeferența ce se păstrează la noi, de urmașii vechilor familii, în aceste chestiuni, măgulindu-ne în același timp de a fi întreprins pentru întâia oară prima lucrare de acest gen, în țara noastră.

Familiile sunt așezate în ordine alfabetică și anume: *Familiile române, – Familii boierești de origină străină* (în țară după 1700) și din care cele nobile fanariote sunt

după cartea de aur a D-lui de Rangabé. – Familii nobile din Transilvania.

Explicările termenilor și boierilor se găsesc dezvoltate în **Introducere**, unde am făcut o privire pe scurt asupra nobileții române.

Evitând de a repeta fapte comune la mai multe familii, cititorul ne va ierta de a fi suprimat unele persoane fără rol istoric, mai ales la familiile prea numeroase.

În privința materialului: – am anexat lista uvrăgilor, cum și a colecțiilor de acte și documente. – Pentru cele de la Arhiva Statului, am fost ajutați de extracțele documentare ale D-lui I. Tuducescu, paleograf la Arhivele Statului și la Academie, extracțe din acte originale privitoare la vechii noștri boieri.

În general, nu ne-am bazat decât pe izvoare absolut serioase și documentate, după cum se poate vedea, – bine înțeles afară de originile primitive, date mai mult de legendă vechilor familii, care nu se pot susține cu siguranță.

Tot din lipsa de date suficiente, n-am putut stabili, după cum voiam, genealogii neîntrerupte pentru toate familiile, lucru aproape imposibil pentru familiile române. Aceasta ne-a împiedicat deocamdată de a anexa tablouri genealogice decât numai pentru unele.

Diferența de text, mai dezvoltat pentru unele și mai restrâns pentru altele, nu stă deloc în raport direct cu importanța lor. Sunt familii mari asupra cărora am avut puține detalii, pe când pentru altele mai secundare am avut suficiente. Importanța reiese din rolul ce a jucat și vechimea unei familii, lucru ce se poate observa de la prima vedere.

INTRODUCERE

(NOBLETEA ROMÂNĂ)

Spre a cunoaște istoricul familiilor, e nevoie a avea o idee mai clară despre starea clasei boierești române în decursul secolelor.

Există încă falsa idee, că la români n-a fost nicio dată o clasă distinctă a boierilor, adică *nobili*. Nici un te-meii puternic n-a putut face pe susținătorii acestei opinii, – dacă poate fi vorba de opinii, – să arate acest lucru. Aceștia voiesc numai să facă din țările noastre o anomalie față de toate popoarele.

Această selecție dintre oameni, numită noblete, o găsim ca o clasă distinctă din timpurile cele mai depărtate și la toate popoarele. S-a simțit nevoia unei clase dirigente a poporului și astfel se explică universalitatea ei.

Nu vom încerca să discutăm o chestiune așa de întinsă și dificilă, neîntrând chiar în scopul nostru. Vom reaminti că vechile popoare ale Orientului, apoi romanii, arabii, chiar popoarele invaziilor barbare, au avut nobilime și clase distincte, care au trecut și mai dezvoltate la popoarele mai noi ale Europei.

Nobilime, în afară de cea a Occidentului, care s-a dezvoltat așa de prodigios, au avut ungurii, boemii, sârbii, croații, ba chiar bulgarii și rușii, a căror stare era puțin mai înapoiată, și tocmai românii, așa des în contact cu toate popoarele străine, să nu fi avut?

A susține această teorie greșită cu desăvârșire este a contrazice la fiecare pas marile acte ale istoriei noastre naționale. E destul să amintim câteva nume glorioase de

boieri și de domni, luați din sânul boieriei, spre a vedea adevărul.

Se tot spune că noblețea la noi a fost de funcții și demnități, nu *ereditară*. Nimic mai eronat.

Pentru moment ținem să amintim că apogeul nobleții române se oprește la 1700, adică până la epoca fanariotă, când începe decăderea, decădere căreia i se pune capăt în secolul nostru (sec. al XIX-lea - n.ed.). Nu mai avem timpurile glorioase ale vechilor domni și ale boierilor pământeni, care mureau acoperiți de glorie pe câmpul de luptă! Moravurile se modifică, viața fără acțiune și plină de frică începe; boierii țării - jumătate cu titluri cumpărate, - nu mai sunt boieri. Rar găsim în acest din urmă secol un caracter cavaleresc și mare, căci invidia și umilința l-au cuprins în mare parte. De altfel, boierii cei vechi români, adevărații nobili, evitau demnitățile ce li se ofereau acum și care erau ocupate de o mulțime de „homines novi”, majoritatea greci, creaturi ale banului.

Să revenim la vechii noștri nobili. - Cei ce susțin că la noi n-a existat o noblețe ereditară și de sânge, ne spun că boieriile se căpătau pentru un merit personal și se dădeau oricui¹⁾.

Prima parte, că se dădeau *boierii* mai mari sau mai mici pentru un merit e foarte adevărată; cât despre a doua, nu trebuie să uităm că nu epoca zisă fanariotă e oglinda boierismului român.

S-o admitem însă. Dar cum explică partizanii cei mulți ai unor asemenea teorii, că numai aceleași și aceleași familii au avut în decursul timpurilor privilegiul de a căpăta titluri.

De ce nu se da oricărui român acest drept și cum fiul de boier era tot *boier*, fără decorația titlului? Nu se poate explica aceasta, ca și o altă pretenție, care spunea că aristocrația era formată din bogați; lucru ce nu merită chiar a fi discutat, fiindcă un om din popor, oricâtă avere ar fi avut, nu intra în rândul boierilor prin faptul acesta²⁾.

Pentru cele ce se spun de noblețea ereditară, cum că n-am avut astfel de titluri, opunem următorul fapt, pe care ne măgulim a-l releva pentru prima oară. A existat la noi un titlu moștenit, ereditar, pentru boierii care nu se amestecau la curte spre a obține demnități și ranguri, acela de *postelnic* și *logofăt*. Era un obicei, – în sec. al XVI-lea și al XVII-lea, – ca boierii ce ședeau de obicei la moșiile lor să se intituleze „postelnici” deși nu aveau nimic de-a face cu demnitatea ce purta acest nume. Era un titlu *onorific* și în *același timp ereditar*, care, – să notăm bine, – nu avea limită de vârstă. Astfel găsim copii de 3-5 ani numiți „postelnici”, unii chiar mai mici. Nenumărate acte și însemnări ale timpului ne probează aceasta. O mulțime de documente oficiale și particulare ne citează boieri, care locuiau la domeniile lor, care nu ocupaseră niciodată funcții, cu titlul de postelnic sau logofăt din cutare loc... Noi am da o traducere nimerită prin cuvântul de „sire” ori „seigneur de...”; pentru că totdeauna după acest titlu urma numele localității: – postelnicul din X...

În genealogiile familiilor vom însemna pe marii Postelnici, demnitarii, cu P mare, spre deosebire de boierii cei cu titlul onorific.

Un alt motiv prin care se pretinde că n-am avut nobilime prin faptul că la noi n-a fost o organizație feudală ca în Apus, cade de la sine. Într-adevăr, societatea feudală a domnit în evul mediu, adică între al IX-lea și al XV-lea secol, și cum istoria noastră e foarte puțin sau aproape deloc cunoscută înainte de secolul al XIV-lea, nu putem da un verdict hotărâtor asupra unor lucruri de care n-avem idee. Această organizație există însă în Serbia și Rusia. Orice s-ar spune, n-avem probe sigure în această privință, cu toate că dovezi destule ne-ar îndreptăța să credem că feudalitatea a înflorit în țara românească ca și în Apus; – dar chiar admitând că n-a existat, nu e un motiv ca și aristocrația să dispară. De altfel, noblețea implică feudalitate și vice-versa.

Pentru ce a fost din această instituție în Valahia, iată ce spune Ulysse de Marsillac, în „Histoire de l'armée roumaine”:

„...Les compagnons de Rodolphe-le-Noir sont la souche de la vraie noblesse roumaine. Rares sont aujourd'hui les descendants directs de ces boyards. Mais à cette époque, ils étaient encore nombreux et formaient, à eux seuls, un noyau de fidèles et de braves, que le prince était fier de montrer à ses amis et à ses ennemis. Chacun de ces nobles avait le droit d'imposer le service militaire à ses vassaux, et ceux-ci, sous la bannière de leurs chefs, venaient à l'heure du péril se ranger autour du Prince... En temps de guerre, le nombre des milices augmentait considérablement, grâce à l'organisation féodale du pays”³⁾.

Un străin a judecat mai drept și mai bine decât unii români, care vor să facă un non-sens din țara noastră, prin atribuțiunea de organizații altele decât la toate popoarele.

Aristocrația poporului nostru a fost puternică și după cum e probabil o mare parte din familiile boierești datează din primele timpuri ale organizării țării și sunt anterioare fondării statului român (sec. al XIII-lea).

În privința distincției clasei boierești, iată ce zice istoricul român, D. Xenopol care susține cu tărie existența nobleții la români: „Diferențierea clasei nobiliare la români a trebuit să înceapă în timpuri anterioare descălecării și de aceea trebuie cercetată *originea nobletei* sau boieriei române în această epocă mai veche, și deci mai ales în țările de peste munți”⁴⁾.

Afirmarea e destul de clară, spre a o mai dezvolta.

Chiar Cantemir în „Descriptio Moldaviae” ne spune că la anume demnități nobiliare în stat nu puteau ajunge decât cei de *origine nobili*.

Tot el, face următoarele categorii de nobili: „în starea întâi sunt aceia care, sau au fost puși chiar de domn în funcțiile mari ale țării, sau că erau născuți

Respect pentru oameni și cărți

dintr-un neam. În starea a doua sunt *curtenii* sau cei de la curte, care au dobândit un sat sau mai multe prin dar. Iar în starea a treia sunt *călărașii*, care pentru moșia ce le e dată de domn merg la război pe cheltuiala lor. Cei de pe urmă sunt *răzeșii* (sau moșnenii), care locuiesc mai mulți în sate, lucrând moșia ce au, cu slugile lor⁽⁵⁾.

Aceasta pentru Moldova, cu mici deosebiri pentru Valahia.

Prima categorie e echivalentă cu marii feodatars din occident sau cu marii seniori. A doua corespunde cu seniorii și nobilii de la curte, gentilomi; a treia, cu micii vasali. Cât despre răzeși, care sunt intermediari între nobili și țărani, se mai zic și „neamuri”, simpli „hommes d'armes” în vechime.

II

Nobilii sau boierii erau de două feluri: cu *boierii* sau demnități titrate și fără *boierii*.

În categoria celor cu *boierii* sau titluri, intrau toți aceia care aveau o sarcină a țării, al cărei titlu îl păstrau pe viață. Unii aveau însă titlu fără să fi îndeplinit nicio-dată sarcina cerută de dânsul.

Boierii sau nobilii *fără boierie* erau acei care n-aveau o demnitate publică.

Cantemir ne spune că boierii căutau să capete fiecare o sarcină publică și adesea când nu obțineau erau trecuți printre mazili. În Valahia nu era tocmai așa.

Boieriile sau titlurile de dregătorii n-aveau tocmai o ierarhie bine definită. În timpurile mai noi se împărțiră în clase, care în secolul trecut ajunseseră foarte deosebite una de alta. Noi, la enumerarea lor, vom lua model pe cele din Muntenia sau Valahia, astfel cum erau pe la finele secolului al XVI-lea și în cel următor (1600).

E o idee absolut greșită de a identifica aceste demnități cu ministerele de azi; de exemplu, a numi „ministru

de externe" pe postelnic etc. E adevărat că oarecare atribuțiuni se potriveau, însă n-au avut niciodată o organizație stabilită și tocmai în secolul nostru fiecare boier mare din divan își avea afacerile sale. E o inovație a principilor greci de a face o asemănare cu departamentele de stat existând în celelalte state europene. Însă, până în secolul al XVIII-lea nici vorbă nu era de asemenea demnități. Marele vornic mergea la război ca și spătarul; și un vel postelnic comanda trupe tot așa de bine ca serdarul mare.

Această mistificație provine de acolo, că contemporanii noștri judecă boierimea română astfel cum era la începutul secolului nostru, din auzite de la cei bătrâni și, cum timpurile vechi sunt mai greu de cunoscut, rămân cu aceste idei. De altfel, *toată* organizația boierească de la începutul secolului era un amestec de funcțiuni publice, în care pătrundea oricine.

Iată acum demnitățile sau rangurile, - care își au începutul în evul mediu, în ordinea importanței lor:

MARELE BAN (Duce de Craiova etc.) al Craiovei. Cel mai înalt din titlurile de boierie, și existent numai în Valahia, peste banatul Olteniei și Craiovei, ca stăpânitor și direct administrator. Vechimea acestui titlu se pierde în noaptea evului mediu; cuvântul „ban” e de origină slavă = guvernator. - Până la 1600, scaunul de Ban al Craiovei era o proprietate exclusivă și ereditară a neamului Basarabilor, fiindcă numai din sânul lor se luau marii Bani. De atunci încolo, începând de la Banul Manta, creat de Mihai Voevod, toți boierii puteau aspira la această mare demnitate. În timpurile principilor Basarabi, Banul avea o semi-dependență de domn, administrând cu jurisdicția sa specială Oltenia: precum ducele de Bourgogne era vasal direct al regelui Franței. Era un suveran în mic. - În consiliul (sfatul) domnesc, el contrasemna actele îndată după domn, ca președinte al lui.

În secolul al XIII-lea-al XVII-lea, importanța și puterea Banului erau considerabile: mai pe urmă scăzu până

sub fanarioți, când fu redus și înlocuit chiar, cu „caimacamul” (locotenent de domn) Craiovei.

Ne mărginim la aceste mici însemnări, fiindcă istoricul marilor Bani sau Duci, în timpurile vechi mai ales, e prea vast și de o importanță capitală pentru istoria nobileței și întregii istorii a românilor.

BAN (vel). în Moldova, era de o însemnătate secundară; boierie ce venea ca importanță după paharnic. În lucrarea noastră se va deosebi prin inițiale mare *Ban* al Valahiei de boierul *ban* din Moldova.

MARELE VORNIC (*grand justicier, garde-sceaux*) etc. Ortografie veche: Dvornic, derivat de la slavonescul dvor=curte. Demnitate care se ocupa cu justiția supremă a țării în Moldova și în Valahia specială atribuțiune asupra afacerilor interne.

În Moldova, chiar din al XV-lea secol, erau doi vornici, mai în urmă chiar trei: cel de Țara de Sus, de Țara de Jos și de Suceava; în care primă cel dintâi.

În Muntenia era un mare vornic, pe urmă se făcură doi în ultimele timpuri, cu aceleași numiri ca în Moldova. Demnitatea lui se numea „vornicie”.

Era un vornic sau doi „en titre”, care erau în slujbă, dar mai erau alți 10, fie ca foști vornici, fie că acest titlu îl aveau fără însă a fi titulari.

Aceasta se întâmplă cu toate boieriile și în toate timpurile. După importanța lor, fiecare boier avea un titlu mai mare sau mai mic, deși nu ocupase funcțiunea la care se referea acel titlu.

MARELE LOGOFĂT (*grand chancelier*), rang împrumutat de la bizantini: (Λογοθέτης) păstrat la Constantinopol după căderea imperiului, pe lângă patriarhie. În Moldova era boierul cel mai mare, prezident al Divanului. El avea de făcut documentele princiare încheiate și întărite cu țidula domnească, pe care o purta totdeauna cu dânsul. În urmă era un fel de mare judecător în Muntenia, iar în Moldova avea afacerile din-lăuntru,

FAMILII BOIEREȘTI ROMÂNE

Familie stabilită în Moldova, din timpul lui Vasile Lupu sec. XVII, fiind „cerchezi de-al lui Vasile Lupu”, cum zice cronica. Într-adevăr, că și familia Cerchez, ea era originară dintre cerchezi din Caucaz, în care parte e o regiune locuită de poporul „Abazi”, de unde venise apoi în Moldova. – (v. Hasdeu-Etymol. magnum).

Un act de la Dabija Voevod 1662 (vezi Hasdeu id.) vorbește despre un Abază, care nu știm ce legătură însă avea în această familie: „...Păstrăvăni ce este în ținutul Neamtului, care au fost al lui Gavril Hatman; iar apoi au rămas pe mâna feciorilor lui Gavril Hatmanul, Radul și cu Abaza...”.

La anul 1700 întâlnim pe VORNICUL ILIE ABAZA, despre care vorbește cronicarul Neculce. – Acesta însoți la anul 1711 pe Cantemir în Rusia, rămânând acolo cu fostul său domn, și ajungând la gradul de colonel în armata lui Petru cel Mare, ca mulți români pe acele timpuri. Urmașii săi au rămas tot acolo până în ziua de azi. – La 1700 cum ne spune Neculce, el împreună cu alți cinci boieri fugiseră în Polonia, fiind Domn Nicolae Mavrocordat (Letopis. II p. 297). Sub Cantemir Voevod la 1711 avea titlul de „vornic despre Doamna”, printre boierii mari ai divanului.

ION ABAZA, staroste de Cernăuți, la 1710, cum relatează letopisețul lui Nicolae Costin, însoți împreună cu Hristea jienicer pe doi agi turcești, care cercetau cazul unei călcări din teritoriul moldovenesc de către ruși,

ABAZA

(MOLDOVA)

Familie stabilită în Moldova, din timpul lui Vasile Lupu sec. XVII, fiind „cerchezi de-ai lui Vasile Lupu”, cum zice cronica. Într-adevăr, ca și familia Cerchez, ea era originară dintre cerchezii din Caucaz, în care parte e o regiune locuită de poporul „Abazi”, de unde venise apoi în Moldova. – (v. Hasdeu-Etymol. magnum).

Un act de la Dabija Voevod 1662 (vezi Hasdeu id.) vorbește despre un Abază, care nu știm ce legătură însă avea în această familie: „....Păstrăvăanii ce este în ținutul Neamțului, care au fost al lui Gavril Hatman; iar apoi au rămas pe mâna feciorilor lui Gavril Hatmanul, Radul și cu Abaza...”.

La anul 1700 întâlnim pe VORNICUL ILIE ABAZA, despre care vorbește cronicarul Neculce. – Acesta însoți la anul 1711 pe Cantemir în Rusia, rămânând acolo cu fostul său domn, și ajungând la gradul de colonel în armata lui Petru cel Mare, ca mulți români pe acele timpuri. Urmașii săi au rămas tot acolo până în ziua de azi. – La 1700 cum ne spune Neculce, el împreună cu alți cinci boieri fugiseră în Polonia, fiind Domn Nicolae Mavro-cordat (Letopis. II p. 297). Sub Cantemir Voevod la 1711 avea titlul de „vornic despre Doamna”, printre boierii mari ai divanului.

ION ABAZA, starostele de Cernăuți, la 1710, cum relatează letopisețul lui Nicolae Costin, însoți împreună cu Hristea jicnicer pe doi agi turcești, care cercetau cazul unei călcări din teritoriul moldovenesc de către ruși,

lângă râul Prut. (Iet. Kogăln. p. 71, tom. II). – Probabil că acest boier să fie frate cu Vornicul ILIE ABAZA, contemporanul său. – Abazeștii erau înrudiți cu familiile Sturdza, Moțoc și altele.

Nu știm dacă cumva faimosul turc Abaza-Pașa, de pe la 1630, de care se vorbește în istorie, n-ar fi din această familie – (?).

La 1757, SANDUL ABAZA (fiul lui Ion?) e citat într-un document de moșie, aflat la Academia română.

Pare că după această dată, familia rămasă în țară, nu mai joacă nici un rol în afacerile publice și decăzu cu încetul. Sion (în Arhondologia p. 1.) spune despre familia Abaza: „neam vechi, peste 200 de ani, drept moldovean, au fost și vornici mari și vistiernici, iar acum abia se cunosc între nobili”.

GRIGORE ABAZA trăia pe la 1850, proprietar în districtul Tecuci și a avut de la soția sa Safta, o singură fiică Elisa, măritată cu colonelul Ioan Racoviță.

Descendenți ai acestei familii sunt numai cei din Rusia, printre nobilii ruși, coborâtori din vornicul Ilie Abază și din care mai mulți s-au distins în demnitățile statului și armată.

ARBORE (MOLDOVA)

Veche familie de boieri, cunoscută cu date sigure din secolul al XV-lea.

ARBORE CAMPODUX, e raportat ca primul autor al cronicei lui Huru, – reputată ca falsă. – Acest campodux sau conducător de oști ar fi trăit în prima jumătate a secolului al XIII-lea (1200), sub Vodă Dragoș (?). Nici un alt izvor nu confirmă nimic despre acest personaj fictiv.

În secolul al XIV-lea în mod probat, găsim pe:

LUCA ARBORE, pârcăiabul de Neamț, pe care o mulțime de documente ale timpului ni le-au transmis. Bătrânul Luca Arbore trăia încă pe la 1475, tot ca guvernator al zisei cetăți. – Fiul său este:

HATMANUL LUCA ARBORE, faimosul portar de Suceava, boier vestit pe la finele secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea. Sfetnic de încredere al lui Ștefan cel Mare, rămâne și sub Bogdan, iar la moartea acestuia e lăsat conducător al țării în timpul minorității lui Ștefăniță. – Faptele acestui boier au rămas vestite, și adesea poezia l-a cântat. Costache Negruzzi (în "Aprodul Purice") ne spune:

„Acolo se află iarăși al oștilor veteran.

Arbur Hatmanul, ce-n mână poartă un groaznic buz-dugan...”

Astfel îl găsim pe acest viteaz în ajunul luptei cu ostile ungurești ale lui Hroirot. – C. Stamati în "Sentinela", zice: